

Sociológia skupín

1 Objektívne spoločenské vzťahy

2 Spoločenské vzťahy založené na priamej interakcii

- Uvedomenie si existencie iných,
- Záujem o iných
- Výmena hodnôt, postojov
- Emocionálne vzťahy

- Psychická základňa vzťahov
- Fixácia, objektivizácia, inštitucionalizácia – vonkajšia skutočnosť

Príklad rodina:

- Psychické emocionálne procesy
- Spoločenská inštitúcia – pre dieťa „hotová“

Spoločnosť, štruktúra, pozície jedinca –
nadradené, určujú (väčšinou) psychické
procesy

- Spoločenský záujem v začiatkoch tradičnej spoločnosti neexistoval – záujmy rodu, kmeňa – totožné so spoločenským
- Vývoj tovarových vzťahov, postupná strata ekonomickej samostatnosti
- Nárast neosobných, formálnych vzťahov

Vzt'ahy

- Osobné – neformálne
- Neosobné – formálne – rola – činiteľ – moc- krajné prípady sankcionované

- Albion W. Small (1905) – skupina = akýkoľvek počet ľudí – so vzťahmi medzi sebou, ktoré z nich robia celok
- Široké chápanie – vyplývajúce zo širokého chápania termínu vzťah

Róbert E. Park, Ernest W. Burgess – 16 rokov neskôršie

- Schopnosť spoločného jednania
- Podriadeného spoločným cieľom.

Zygmunt Bauman: skupina – (len) súhrn ľudí medzi ktorými sú psychické vzťahy, interakcie, osobné kontakty.

- S prevahou neosobných vzťahov - formálne
- S prevahou osobných vzťahov - neformálne

Charles Horton Cooley (1909) – autor termínu primárne skupiny

- Priamy kontakt všetkých členov
- Počet – 3 – 12 - Bauman ??
- Intímnosť vzťahov

- Charles A. Elwood (1913)
- Dobrovoľné – špeciálne – politická strana
- Nedobrovoľné – prirodzené – univerzalistické – rodina, národ

- Wiliam Graham Sumner (1907)
- In – groups
- Out - groups

1 Štruktúra a funkcie malých skupín

Poznávacie znaky

- Priamy kontakt,
- Malý počet členov – 3 -7, 7- 20 ??,
- Relatívna trvanlivosť,
- Relatívna intímnosť vzťahov,
- Presne zistiteľné členské zloženie,
- Vedomie členstva v skupine,

- Spoločné životné ciele a ideály,
- Pocity vzájomnej závislosti a pomoci,
- Vzájomné ovplyvňovanie sa členov,
- Schopnosť jednotne jednat'.

Poznámka – skupina tvaruje našu osobnosť

Identifikácia jedinca so skupinou je tým silnejšia, čím:

- Lepšie uspokojuje jeho potreby,
- Čím intenzívnejšie sú pocity súhlasu a uznania ostatných,
- Čím väčšia je vážnosť skupiny v okolí.

Poznámka: Primárna skupina je prevodnou pákou stratifikačnej štruktúry, t.j. väčších skupín z okolia.

Mechanizmus utvárania človeka pozostáva zo vŕstepovania:

- Cieľov jednania, respektíve hodnôt,
- Prostriedkov,
- Noriem jednania,
- Motivácie k žiaducemu chovaniu – vzory
- Hodnotenie + kontrola + sankcie

Súdržnosť skupiny

- Je významnou charakteristikou každej primárnej skupiny – vyjadruje kvantitu i kvalitu vzťahov jej členov a zároveň veľkosť jej vplyvu na každého jej člena.

Typy štruktúry primárnych skupín

- Centralizovaný systém – 1 vodca + jeho najbližší + ostatní
- Decentralizovaný systém – malé 2 -3 členné skupinky – viacero centier - absencia vodcu + marginály + solitéri,

Niektoré typy primárnych skupín

1 Rodina

- Najvýznamnejšia primárna skupina,
- Rozhoduje o socializácii v detstve,
- Dedenie hodnôt a noriem,
- Dedenie spoločenského, sociálneho, vzdelanostného a kultúrneho kapitálu.

1 Nukleárna rodina

- Spoločensky schválená forma súžitia,
- Zväzok krvi, manželstva a adopcie,
- Obvykle „jedna strecha – jedna domácnosť“,
- Spolupráca – deľba práce – osobitne pri výžive a výchove detí,

Špecifiká rodiny ako primárnej skupiny

- 1. skupina – momentom narodenia – v čase útleho detstva (do 3 – 6 rokov) - bez konkurencie – výnimočná trvanlivosť stôp
- Zaisťuje zospoločenšenie v oblasti fungovania spoločenských inštitúcií
- Spoločenská kontrola realizovaná rodinou má veľkú silu

Rodina deťom odovzdáva

- Genetické charakteristiky,
- Spoločenské a sociálne charakteristiky (siete, kapitál)
- Kultúrny a vzdelanostný kapitál.

Súčasná reality spoločnosti

- Vznik sociálnej siete
- Vznik sociálnych dávok
- Masovosť užívania sociálnych výhod najrôznejších druhov

Dôsledok - odtrhnutie odborného jazyka od spoločenskej reality

Inými slovami:

- Sociálne (nie spoločensky) odkázaní, berú sociálne (nie spoločenské) dávky,
- Nezamestnaných chráni sociálna (nie spoločenská sieť)
- Keď povieme o človeku, že má sociálne problémy, neznamená to, že má nedostatok posedení s priateľmi – spoločenských kontaktov, ale že má nedostatok peňazí.

Zygmunt Bauman (1966)

- Dedenie triednej príslušnosti – inak - stratifikačnej vrstvy,
- Odlišný životný štart i perspektívy do budúcnosti,
- Odlišné ambície, vzorce úspechu, životné ciele,
- Rôzna duchovná kultúra, predstavy čo je dobré a čo je zlé, morálny kódex sociálnej vrstvy, spoločenská symbolika - komunikácia - jazyk

Ďalšie funkcie rodiny

- Biologická obnova ľudstva
- Spoločensky legalizovaný pohlavný styk, počatie detí,
- Výživa a výchova detí až do ich dospelosti,
- Saturácia potrieb emocionálnych,
- Kontrola života členov rodiny.

Historicky

- Patriarchálna rodina – tradičná spoločnosť
- Egalitárna rodina- moderná a postmoderná spoločnosť

2 Dedinské spoločenstvo (Bauman, 1966)

- V tradičnej spoločnosti – autarkia dedinského spoločenstva,
- V modernite a postmodernite už iba spoločenská autarkia.

Terminologická poznámka č. 2

- Tradičná spoločnosť – predsociologické myslenie
- Moderná spoločnosť – klasická sociológia
- Postmoderná spoločnosť – postmoderné sociologické myslenie

Tradičná spoločnosť

Časové trvanie

- Od okolo 5.000 rokov p.n.l. do približne roku 1300 n.l – starovek (Stará Čína, Egypt, staroveké Grécko, Rím - stredovek - Európa)

Tradičná spoločnosť

Ekonomické charakteristiky

- Primitívne nástroje,
- Hlavný výrobný faktor – ľudská sila a sila zvierat,
- Nízka efektivita a produktivita,
- Hlavné odvetvie – poľnohospodárstvo.

Tradičná spoločnosť

- Politické charakteristiky
- Vláda rodových náčelníkov,
- Neskôr feudálov,
- Hlavné politické zriadenie – monarchia (prvé pokusy o republiku)

Tradičná spoločnosť

Spoločensko – kultúrne znaky

- Silné tradície,
- Pomalé zmeny, minimálna evolúcia,
- Rozhodujúca sila (popri svetskej moci) a tmel spoločnosti – náboženstvo
- Minimálna priepustnosť kást a sociálnych vrstiev

Moderná spoločnosť

- Časové ohraničenie
- Zrod a rozvoj v lone tradičnej spoločnosti – orientačne v rokoch 1400 až 1800
- Rozvitá moderná spoločnosť - 19. až 20 storočie

Moderná spoločnosť

Ekonomické charakteristiky

- Rozvoj techniky a technológie výroby
- Vynález parného stroja, neskôr elektriky – prekonanie a nahradenie ľudskej a zvieracej sily,
- Vznik a rozvoj výroby strojov strojmi – vzrast produktivity a efektivity práce
- Industrializácia, najdôležitejším odvetvím sa stal priemysel
- Rozvoj tovarovej výroby – medzinárodného obchodu

Moderná spoločnosť

Politické charakteristiky

- Rozvoj a postupné víťazstvo demokratických systémov
- Pád monarchií, konštitučné monarchie a nástup a prevaha republík
- Vznik verejnej mienky
- Účasť nás na voľbách

Moderná spoločnosť

Sociálno – spoločenské a kultúrne charakteristiky

- Urýchlenie vývoja vo všetkých aspektoch spoločnosti
- Rozvoj vzdelania,
- Vznik masovokomunikačných prostriedkov,
- Sekularizácia spoločnosti a úpadok vplyvu cirkví (náboženstva, viery) na spoločnosť

Postmoderná spoločnosť

- Zrod – v lone modernej spoločnosti – v druhej polovici 20. storočia
- Globalizácia
- Totálne víťazstvo peňazí
- Hlavné vlastnosti postmodernity: tekutosť - ľahkosť – mobilita
- Strata rovnováhy medzi silou množstva peňazí a silou množstva ľudí

Znaky spoločenstva

- Spoločne obývané územie,
- Jednota kultúry,
- Vnútoraná spoločenská štruktúra – jednota hodnôt a noriem,
- Sociálna kontrola.

3 Komunity

- Sídlné komunity (biele miesta na mape)
- Etnické komunity (Rómovia)
- Profesionálne komunity (lekári, zdravotníci)
- Záujmové, pomáhajúce komunity (anonymní alkoholici).

4. sekty

- Alternatívne spoločenstvá (život) – v súčasnosti - bio výrobné spoločenstvá na Orave
- Náboženské sekty (Moon, Jehovisti).

5. Spoločenstvá marginálov

- Z minorít – Rómovia,
- Z majority – bezdomovci.

Organizácie (formálne skupiny)

- Systém pozícií a rolí – určujúcich konanie jednotlivcov
- Osobitné ciele – náhodný ráz kontaktov
- Pokrytie iba časti života jedinca

Ferdinand Toennies (1887)

- Gemeinschaft - Spoločenstvo
- Gesellschaft - Spoločnosť

Organizačná hierarchia

- Každá organizácia má niekoľko stupňov – hierarchických priečok
- Otázka moci – záväznosť rozhodnutí

Záväznosť rozhodnutí sa dosahuje:

- Donútením – fyzické, ekonomické, psychické
- Autoritou – závisí od miery interiorizácie organizačných noriem členmi organizácie,
- Manipuláciou – odmenami, kombináciou trestov a odmien

Max Weber – Wirtschaft und Gesellschaft – 1922

- Najprepracovanejšia teória byrokracie

Tri prvky byrokratickej organizácie:

- Centralizácia riadenia a kontroly,
- Diferenciácia funkcií a kompetencií,
- Menovanie do funkcií – nominácia - zhora

Pôsobenie byrokracie

- Kladne - byrokracia = organizačná hierarchická štruktúra
- Záporne – zle fungujúce, nezmyselné papierovanie – úradovanie pre úradovanie

Vybrané (prevažne) formálne organizácie

- Štátne a verejné úrady,
- Podnikateľské firmy,
- Politické strany,

Politické strany

- Sympatizanti (voliči),
- Členovia,
- Aktivisti,
- Vedúci činitelia – oligarchia - elita

Odbory a profesionálne komory

- Cechy v tradičnej spoločnosti,
- Odbory v modernej spoločnosti
- Odbory a profesijné komory v modernej a postmodernej spoločnosti

Tretí sektor v modernej a postmodernej spoločnosti

- Vznik a rozvoj v modernej spoločnosti,
- Účely činnosti,
- Lesk a bieda v súčasnej postmodernej spoločnosti

Armáda

- Požiadavka prednosti lojality vojaka k armáde – prednosť pred ostatnými inštitúciami (aj rodinou),
- Univerzalizmus – detto – regulovanie všetkých ostatných oblastí života vojaka,
- Poslušnosť – disciplína – najvyššia sankcia – osobitne za vojny – poprava
- Rituály, neosobnosť, formálne gestá, symbolika, frázy,
- Sociálne a spoločenské rozdiely – podľa hodností.

Malé skupiny v armáde

- Skúsenosti z 2. svetovej vojny
- odraz v americkej sociológii – využitie už počas 2. svetovej vojny

Ku klasifikáciám skupín

- Primárne – sekundárne (Cooley)
- Formálne – neformálne (niektorí iní americkí autori)
- Malé – veľké (európska, osobitne nemecká sociológia)

E. A. Ross

sociálno-psychologické hľadisko

- Náhodné skupiny (dav),
- Prirodzené skupiny (rodina)
- Skupiny založené na psychologickej podobnosti (triedy, strany, sekty, profesie, národy)
- Skupiny založené na záujme (štát, firmy)

R. M. Williams

Kritériá:

1. Dĺžka trvania: dočasné, trvalé
2. Veľkosť: veľké, malé,
3. Homogenita: existencia – neexistencia podskupín,
4. Kohézia: väčšia kohézia – menšia

Kritériá - pokračovanie

- 5. Vstup: slobodná voľba, automatické členstvo,
- 6. Prístupnosť: otvorené - uzatvorené
- 7. Význam záujmov, hodnôt a cieľov –rola záujmového spojenia
- 8. Typ kontrolnej štruktúry: hierarchická - rovnostárska

Jaroslav Klofáč - Vojtěch Tlustý

V 60. – 70. rokoch 20. st. prevažoval záujem angloamerickej sociológie o empirické skúmanie skupín a to:

- Skupiny v mestách (vznik, vzťahy),
- Zvláštne skupiny obyvateľstva (prist'ahovalci, černoši, portorikánci – u nás v súčasnosti Rómovia, ako interní prist'ahovalci
- Rodina,
- Malé skupiny vznikajúce tlakom deľby práce

Jadro sociológie skupín (Podľa Klofáča a Tlustého)

- Sociálna stratifikácia – rozdelenie moci,
- Svetové sociologické kongresy – 1953 – Liége a 1956 – Amsterdam – prevažne problematika sociálnej stratifikácie
- Social stratum – sociálna vrstva,
- Social class – sociálna trieda
- Rozdiely v Marxovom chápaní tried a nemarxistickom chápaní – Marx – dichotomické členenie – vzťah k výrobným prostriedkom

Spoločenská vrstva (Theodor Geiger)

- Odvetvie hospodárstva,
- Postavenie v povolání,
- Výška príjmov,
- Druh a stupeň vzdelania.

S.M. Lipset, H.L. Zetterberg
Sg. Kongres, Amsterdam, 1956

- Prestíž povolania,
- Ekonomické hľadisko – príjmové,
- Uznanie príslušnosti k danej vrstve ostatnými členmi vrstvy,
- Trieda moci (ako osobitná vrstva) – odborárski funkcionári

T.H. Marshall

- Vychádzal z Maxa Webera - tri znaky spol. vrstiev:
- ekonomický, sociálny a politický

Im odpovedajú:

- Sociálna trieda, vrstva
- Sociálny stav,
- Strana.

Ďalšie znaky

- Kultúrny spôsob života,
- Skupinová oddelenosť,
- Sociálna mobilita,
- Etnická príslušnosť,
- Náboženská príslušnosť

Typy stratifikačných štruktúr - historicky

- Kasty – učebnicový vzor India,
- Stavy – rodové a iné výsady,
- Sociálne triedy, vrstvy – vonkajšie znaky – výsledok individuálnej snahy a schopností – priepustnosť.

L. Warner

- 6 tried
- Vyššia horná – nižšia horná
- Vyššia stredná – nižšia stredná
- Vyššia dolná – nižšia dolná

Ďalší možný variant – 9 tried

- Vyššia - vyššia, vyššia - stredná,
vyššia – nižšia,
- Stredná - vyššia , stredná - stredná,
stredná - nižšia,
- Nižšia – vyššia, nižšia - stredná
- Nižšia - nižšia

Dva základné prístupy k určovaniu zaradenia na stratifikačnom rebríčku

- Subjektívne hodnotenie – pocit daného jednotlivca,
- Objektívne kritériá – napr. príjem, vzdelanie a pod.

Sociálna mobilita

- Z hľadiska jedincov – priepustnosť jednotlivých vrstiev – pohyb jedincov medzi vrstvami
- Z hľadiska spoločenskej štruktúry - zmeny početnosti jednotlivých vrstiev – osobitne stredných a nižších

Sociálna mobilita

- Potenciálna - reálna
- Vertikálna – horizontálna
- Intrageneračná - intergeneračná

migrácia

- Je zmenou lokality, bydliska
- Môže prebiehať - nárazovo – vo vlnách
- Kolonizácia,
- Spontánna – vyžadovaná (organizovaná)
- Pojmy emigrácia, imigrácia
- Migrácia – s mobilitou (hlavne vertikálnou)
často späť

Sociálny status – sociálna rola

- Sociálny status = postavenie jedinca v stratifikačnom systéme (majetok, profesia – príjem, druh profesie, vzdelanie a pod.)
- Sociálna rola – očakávania – očakávané činnosti - vyplývajú zo statusu

Ešte k rolám

- donútenie – dobrovoľný výkon role
- Konflikt sociálnych rolí
- Konflikt v sociálnej role - hra role – rolový obal

Inštitúcia

- Definícia: súhrn spoločensky žiaducich, uznávaných a kodifikovaných sociálnych vzťahov – vyskytujúcich sa v určitej oblasti spoločenského života opakovane a dlhodobo.
- Príklad – vzdelávanie, kultúra

organizácia

- Inštitúcie majú personálny a materiálne technický základ (segmenty) a tieto v sociologickom jazyku nazývame organizáciami
- Príklady: konkrétne manželstvo, školstvo, konkrétna škola, konkrétne divadlo

Skupina – štatistický súbor

- Štatistický súbor – ľudia s diagnózou diabetes melitus
- Niekedy pokusy zo súboru kreovať (záujmovú) skupinu - Zväz diabetikov – napr. vlastný časopis, zväzy zdravotne postihnutých – silné lobby v parlamente

Jerzy Wiatr

Klasifikácia skupín podľa:

- Typ väzby
- Stupeň stálosti tejto väzby
- Veľkosť skupiny
- Charakter členstva v skupine
- Typ solidarity členov skupiny
- Význam skupinovej väzby pre vysvetlenie chovania jedincov tvoriacich skupinu

Typ väzby

- Skupiny formálne – väzby neosobné – politická strana
- Neformálne – prevažujú väzby osobné (Cooley – primárne) – partia kamarátov

Stupeň stálosti

- Skupiny existujúce iba počas života jedincov, ktoré ich tvoria – kamarátsky krúžok
- Trvajúce dlhšie, pretrvávajúce – národ, rodina, politická strana
- (intergeneračná – intrageneračná)

veľkosť

- Dichotomické delenie – veľké - malé

Charakter členstva v skupine

- Automatické – narodením
- Dobrovoľné – vedomým vstupom
- Členstvo zrušiteľné – nezrušiteľné
- Často ide o diapazón, o prevahu danej charakteristiky, o zmiešané členstvo
- Rodina – manželský vzťah (sekularizovaný) je zrušiteľný – pokrvná príbuznosť s deťmi je nezrušiteľná

Typ solidarity

- In- group – out group
- Iný meter – my – oni
- Etnocentrizmus – nám pripisujeme tie najlepšie vlastnosti – im – tie najhoršie
- Oni – my - sa môže meniť (šport)

Súvislosť medzi členstvom a správaním

- Referenčné skupiny – reference group – identifikácia so skupinou (funkcionálne skupiny, vzťahné)
- Jedinec je členom viacerých skupín – otázka, ktorá skupina určuje jeho chovanie v danej situácii?

Vodcovia a podriadení

Mac Iver a Page – 4 základné situácie – pri rozhodovaní v skupine – situácie:

- Moci – vedúci - podriadení
- Kompromisu - rokovanie vládnej koalície
- Hlasovania – vo vedení strany
- Integrácie – vedecká diskusia – prijatie spoločného stanoviska – úroveň vedy

Vodcovstvo

- Formálne (inštitucionálne) – vedúci
- Neformálne (prirodzené) – partia
- Často ide o zmiešané typy

Max Weber

Wirtschaft (ekonomika) und Gesellschaft (spoločnosť)

Tri ideálne modelové typy vodcovstva:

- Tradičné – poddaní, alebo prívrženci – Japonsko - samuraji
- Legálne – je založené na pravidlách stojacich na právnom systéme – problém je ich dodržovanie
- Charizmatické – osobný vplyv – žiaci, učeníci, nasledovníci

Kurt Lewin

30. roky – štát Iowa

- Experimenty s detskými skupinami – vodcovstvo:
- Autokratické – vnútenie vôle
- Demokratické – hovorca väčšiny
- Laissez faire – vodca nevýznamný

Iné varianty vodcu

- dominantný – integrujúci
- zúčastňujúci sa – dozerajúci
- Vedúca pozícia založená na dominancii – založená na manipulácii

Dva prístupy

- Erich Fromm hľadal pôvod nacizmu v psychických a osobnostných vlastnostiach Hitlera
- Podľa marxistickej analýzy – treba hľadať spoločenské okolnosti, príčiny, ktoré vyniesli človeka toho typu, akým bol Hitler na vrchol moci (Marx to urobil v prípade Napoleona III.)

Malé skupiny a spoločnosť

- Mikrosociologický a makrosociologický prístup
- Otázka plodnosti poznania fungovania malých skupín pri analýze spoločnosti, respektíve veľkých spoločenských skupín

príklady

- Alkoholik – partia alkoholikov – alkoholici, ako časť obyvateľov Slovenska
- Miestne organizácie – okresné a krajské – ústredie, respektíve strana ako celok – to je už o inom, analýza malej skupiny nestačí – pristupujú ďalšie faktory – vnútro a zahraničnopolitická situácia, ekonomická situácia – vonku a hlavne doma

Gurwitch, Georges

1894-1965

- Francúzsky sociológ ruského pôvodu, vo Francii žil od 18. rokov veku
- Zaoberal sa problematikou skupín, morálky, moci, medziľudských vzťahov,
- Autor pojmu globálna spoločnosť.

Záver

- Sociológia skupín v dobe boomu mikrosociológie – 40.-60. roky 20. st. – bola považovaná aj za hlavný predmet sociológie

Literatúra

- WIATR, J. 1968. *Společnost*. Praha: SPN, 1968.
- ZICH, F. a kol. 1979. *Co víte o současné sociologii*. Praha: Horizont, 1979.

+

- BAUMAN, Zygmunt. 1966. Sociologie. Praha: Orbis, 1966.

Literatúra

- *Velký sociologický slovník. 1996.* Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3 (súbor)
- MONTOUSSÉ, M.-RENOUARD, G. 2005. *Přehled sociologie.* Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-976-3

+

- URBAN, Lukáš. 2006. *Sociologie. Praha: Eurolex, 2006. ISBN 80-86861-45-7*
- KELLER, Jan. 2004. *Dějiny klasické sociologie. Praha: SLON, 2004. ISBN 80-86429-34-2*

+

BAUMAN, Zygmunt. 2002. *Těkutá modernita*.
Praha: MF, 2002. ISBN 80-204-0966-1

BECK, Ulrich. 2004. Riziková společnost. Praha:
SLON, 2004. ISBN 80-86429-32-6

GIDDENS, Anthony. 2000. *Unikající svět*. Praha:
SLON, 2000. ISBN 80-85850-91-5

Fukuyama, Francis. 2005. *Velký rozvrat*.
Bratislava: AGORA, 2005. ISBN 80-969394-1-6

